

ВІДЗИВ

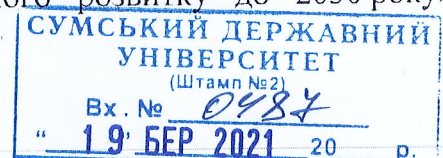
офіційної опонентки, д. екон. н., проф. Жиліньської О. І.
на дисертаційну роботу Стрілець Вікторії Юріївни
«Забезпечення розвитку малого підприємництва
в умовах трансформації національної економіки України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами

Трансформаційні процеси в національній економіці об'єктивізують формування і модернізацію регуляторної політики щодо малого підприємництва як одного із сучасних драйверів соціально-економічного держави та національного господарства, що забезпечуючи кожне четверте робоче місце у загальній зайнятості населення та формуючи п'яту частину усієї реалізованої продукції у країні. Без якісного регулюючого впливу держави не можуть відбутися структурні перетворення в секторі малого підприємництва, де існує цілий спектр проблем, зумовлених недостатністю фінансовою інструментарію подолання матеріально-технічних і ресурсних обмежень, недосконалістю інституційного забезпечення активізації його інноваційного розвитку, нетранспарентністю малого бізнесу, невідповідністю професійної підготовки персоналу викликам епохи цифрових трансформацій. Водночас теоретична база державно-підприємницької взаємодії у розвинених країнах світу вибудовувалася здебільшого в еволюційній моделі генези підприємництва та держави. Для цієї моделі притаманний стихійно-спонтанний характер виникнення форм підприємництва як наслідку складного нелінійного цивілізаційного господарського саморозвитку із забезпеченням як спадкоємності, так і конвергентно-дивергентної варіативності конкретних форм у різних національних економічних системах.

Після обрання Україною європейського вектору розвитку поряд зі створеними стратегічними можливостями щодо виходу на нові ринки виникла низка загроз зниження конкурентоспроможності малого бізнесу України, подолання яких неможливе без втручання і підтримки державою цього процесу, що підтверджує вибір теми дисертаційної роботи Стрілець В.Ю., а саме: «Забезпечення розвитку малого підприємництва в умовах трансформації національної економіки України», проблематика якої визначається актуальністю і своєчасністю.

Актуальність обраної дисертанткою теми дослідження підтверджується також відповідністю державним та регіональним програмам і темам, узгоджується із базовими засадами резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»,

положеннями Європейської Хартії МП, Акта з питань малого бізнесу для Європи, Стратегією Сталого розвитку України на період до 2030 року (Проект Закону України № 9015 від 07.08.2018 р.) та ін. Окремі положення дисертації є складовою науково-дослідних тем: «Інноваційні драйвери національної економічної безпеки: структурне моделювання та прогнозування», «Умови адаптації та чинники розвитку бізнесу в глобальному середовищі» (Сумський державний університет); «Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку України» (Бердянський університет економіки та бізнесу); «Формування інституційного середовища соціально-економічних систем» (Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»); «Стратегічні пріоритети та механізми фінансового забезпечення інноваційного розвитку базових галузей національного господарства» (Чернігівський національний технологічний університет).

Дисертація за змістом, сутністю, структурою та оформленням повністю відповідає вимогам до такого виду наукових робіт у сфері економічних наук. Дисертаційна робота Стрілець В.Ю. характеризується логічністю, завершеною структурою та послідовним викладенням матеріалу.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Означена дисертація є комплексним системним дослідженням теоретичних, методологічних і прикладних засад інформаційного, матеріально-технічного, інституціонального, інституційного та фінансово-кредитного забезпечення розвитку МП, реалізації системної регуляторної політики для узгодження інтересів держави та малого бізнесу в умовах трансформації економіки України. Наукова розвідка базувалася на фундаментальних положеннях економічної науки, системному підході до вивчення економічних явищ і процесів, наукових розробках вітчизняних та зарубіжних учених, використанні різноманіття науково-методологічного інструментарію та опрацюванні значної інформаційно-фактологічної бази.

У процесі роботи над дисертацією здобувачкою застосовано як загальнонаукові (системний, діалектичний, бібліометричний), так і спеціальні економічні методи дослідження (трендовий, таксономічний і кореляційно-регресійний аналіз, побудова «дерева рішень», метод аналізу ієрархій; рейтингування, метод Байєса та ін.), що забезпечило необхідну обґрунтованість і достовірність одержаних наукових результатів.

Результати дослідження знайшли своє відображення у текстовій частині роботи, коректно візуалізовані у 41 таблиці, 79 рисунках та подані у 46 додатках. Висновки, пропозиції та рекомендації дисертації ґрунтуються на результатах критичного аналізу, підтверджені авторськими розрахунками або концептуальними моделями, є достатньо повними й аргументованими, що дає змогу констатувати досягнення мети наукового дослідження.

Достовірність, наукова новизна і практичне значення результатів дослідження

Достовірність результатів проведеного дослідження, що представлені у висновках та рекомендаціях дисертаційної роботи, а також оприлюднені у наукових працях, не викликає сумнівів. Усі вони отримані авторкою особисто, що є наслідком вдалого поєднання наукової методології, сучасних методів обробки економічної та статистичної інформації. Більшість положень дисертації містять авторський підхід щодо вирішення конкретних завдань у контексті розв'язання проблеми забезпечення розвитку малого підприємництва в умовах трансформації національної економіки України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні методологічних і методичних засад інформаційного, матеріально-технічного, інституціонального, інституційного та фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва, реалізації системної регуляторної політики для узгодження інтересів держави та малого бізнесу в умовах трансформації економіки України. Її положення викладено у такій редакції:

уперше:

- розроблено методологію інтегрального оцінювання відповідності діяльності держави міжнародним стандартам підтримки малого підприємництва (стор. 170-188 дисертації);

- запропоновано методологічне підґрунтя прогнозування сценаріїв перетворення існуючих можливостей розвитку малого підприємництва (за всіма видами його забезпечення та інтегрально) у сильні сторони з урахуванням ризиків трансформації національної економіки (стор. 291-325 дисертації);

- обґрунтовано наукові засади оцінювання розривів між де-юре та де-факто ефективністю інформаційного забезпечення розвитку малого підприємництва України, а також визначено систему регуляторних заходів щодо їх ліквідації (стор. 94-107 дисертації);

- здійснено кластеризацію регіонів України за рівнем державної підтримки розвитку малого підприємництва і сформовано регіональні пріоритети реалізації державних програм підтримки малого підприємництва (стор. 146-170 дисертації);

удосконалено:

- науково-методологічне підґрунтя рейтингування джерел фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва на ранніх етапах життєвого циклу (стор. 226-235 дисертації);

- методологічне підґрунтя оцінювання комплаєнсу між рівнями податкового тиску та регуляторного втручання держави у діяльність малого підприємництва і відповідним внеском малого підприємництва у розвиток національної економіки (стор. 240-257);

- наукове підґрунтя підвищення ефективності програм державних компенсацій для малого бізнесу (стор. 271-288);

– прогнозування впливу інтегрального рівня розвитку малого підприємництва в Україні на динаміку економічного зростання (стор. 340-343 дисертації);

набули подальшого розвитку:

– концептуальні засади забезпечення розвитку малого підприємництва в умовах трансформаційної економіки (стор. 71-91);

– методологія дослідження закономірності зміни наукового та суспільного інтересу до проблем розвитку малого підприємництва (стор. 36-40 дисертації);

– дослідити узгодженість дій держави та бізнесу в забезпеченні розвитку малого підприємництва на прикладі України та країн ЄС (стор. 50-53 дисертації);

– висунути й емпірично перевірити гіпотези щодо ролі матеріально-технічного забезпечення малого підприємництва у розвитку національної економіки (стор. 124-127).

Пропозиції, що містяться в роботі мають практичну цінність. Вони безпосередньо стосуються вдосконалення інформаційного, матеріально-технічного, кадрового, інституційного, інституціонального, фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва. Пропозиції та рекомендації авторки щодо інформаційного забезпечення розвитку малого підприємництва враховано під час розроблення Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва Полтавської області на 2021–2027 рр. Департаментом економічного розвитку, торгівлі та залучення інвестицій Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 04.1-07/404 від 04.02.2020 р.); щодо узгодженості дій держави та бізнесу в забезпеченні розвитку малого підприємництва – Департаментом економіки і інвестицій Полтавської міської ради (довідка № 01-10-011-05/130вих від 27.01.2020 р.); щодо імітаційного моделювання умовної зони сприяння веденню малого підприємництва у сфері оподаткування – Головним управлінням Державної податкової служби у Полтавській області (довідка № 116/с/16-31-11-26 від 16.01.2020 р.); щодо напрямів інформаційно-консультативної підтримки суб'єктів МП – Полтавським обласним бізнес-інкубатором (довідка № 37/06-15 від 21.01.2020 р.); щодо управління ризиками фінансово-кредитного та кадрового забезпечення малого підприємництва – ТОВ «ГРУПА АЮВИН» (довідка № 26 від 22.01.2020 р.); щодо рейтингування банків з огляду на підтримку малого підприємництва – ПАТ «Банк Восток» (довідка № 1/23-01 від 23.01.2020 р.).

Результати дослідження використовуються також у навчальному процесі Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» під час викладання дисциплін Державне регулювання економіки та підприємницьке право», «Менеджмент підприємств малого та середнього бізнесу», «Прогнозування соціально-економічних процесів» (довідка № 45-15/27 від 01.06.2020 р.).

Повнота висвітлення результатів дослідження в опублікованих працях

У наукових публікаціях містяться основні положення та результати досліджень, що викладені в дисертації. За результатами дослідження опубліковано 41 наукову працю загальним обсягом 41,48 друк. арк., з яких особисто авторці належить 39,08 друк. арк., у тому числі одноосібна монографія, розділи у трьох колективних монографіях, 23 статті в наукових виданнях України, що індексуються МНБД, серед яких 21 наукова праця опублікована у наукових фахових виданнях, дві наукові праці індексуються в МНБД Scopus, одна – у МНБД Web of Science, 14 праць у збірниках матеріалів конференцій.

Таким чином, основні результати дослідження Стрілець В. Ю. та відповідні положення наукової новизни, що виносяться на захист, із достатньою повнотою і своєчасно оприлюднені у відкритому доступі, доповідалися, обговорювалися та були схвалені на численних конференціях. Авторкою дотримано вимоги МОН України щодо необхідної кількості статей у наукових фахових виданнях України та виданнях, що включені до МНБД або є зарубіжними фаховими виданнями.

Оцінка мови і стилю дисертації, відповідність дисертації визначеній спеціальності та змісту автореферату, вимогам МОН України

Дисертацію написано науковою українською мовою, матеріал викладено у логічній послідовності, охайно, без суттєвих граматичних, лексичних та інших помилок. Дисертація Стрілець В.Ю. містить анотацію, вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел (456 найменувань) і 46 додатків. Повний обсяг дисертації становить 496 сторінок, обсяг основної частини 347 сторінок. За структурою й обсягом дисертація відповідає вимогам, викладеним у Наказі МОН України №40 від 12.01.2017 р.

Дисертація за своїм фаховим спрямуванням відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, не містить наукових положень і результатів, отриманих у дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Зміст автореферату й основних положень дисертаційної роботи ідентичні. Автореферат за своїм оформленням та обсягом відповідає вимогам Департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації та ліцензування МОН України.

Зауваження і дискусійні положення дисертаційної роботи

Результати ретельного та всебічного аналізу представленої дисертації засвідчили безсумнівні авторські здобутки, водночас робота містить певні дискусійні елементи та деякі зауваження:

1. Здобувачем проведено досить глибоке дослідження ведення малого бізнесу в різних країнах із використанням великої кількості статистичного та аналітичного матеріалу як українських, так і міжнародних організацій. Однак, при

проведенні порівняльного аналізу зарубіжного та вітчизняного досвіду розвитку малого підприємництва авторкою у значній частині матеріалів досліджень до уваги беруться лише країни Європейського Союзу. Виникає питання, чому авторкою не враховується досвід інших розвинених країн світу, які не входять до ЄС?

2. У дисертаційній роботі наведено анкету для експертного опитування щодо стану та особливостей забезпечення розвитку малого бізнесу (крізь призму інформаційного, матеріально-технічного, кадрового, інституційного та інституціонального, фінансово-кредитного забезпечення (додаток Е дисертації). Авторкою представлено розрахунок ступеня узгодженості думок із використанням коефіцієнта конкордації, цей підхід у роботі проілюстровано наочно під час експертного оцінювання ефективності інформаційного забезпечення. Водночас із тексту дисертації не вдалося з'ясувати, чи цей розрахунок здійснено для узгодження оцінок із питань щодо всіх видів відповідного забезпечення чи тільки за інформаційним забезпеченням?

3. У роботі здійснено ранжування банків України за критерієм сприятливості до малого підприємництва (рис. 4.20 дисертації), при цьому за визначеними автором критеріями банківські установи державної власності не потрапили до групи із високим рейтингом. Викликає сумнів повнота системи індикаторів, варто було б доповнити її критеріями належності банків до відповідної форми власності, рівнем впливу регуляторної політики на діяльність банку тощо.

4. Було б доцільно більш глибоко провести дослідження державної підтримки розвитку малого підприємництва в частині її систематизації, виділення її ключових форм та видів, проаналізувати її переваги та недоліки. Ефективність в умовах СОТ та європейської інтеграції та результати представити окремим питанням.

5. Матеріали дисертаційної роботи засвідчують, що авторкою проведено достатньо ґрунтовне дослідження та сформульовано теоретичні засади дослідження малого підприємництва із розширенням наукового дискурсу щодо змісту понять «мале підприємство», «малий бізнес», «суб'єкти малого підприємництва», «підприємство малого бізнесу» на основі побудови матриці їх характеристик (стор. 29-36 дисертації); також досліджено законодавче регламентування ведення та розвитку малого підприємництва та обґрунтовано тісну пряму кореляцію між частотою внесення змін до законодавства щодо правових основ забезпечення розвитку МП, обсягом збитків від діяльності МП та рівнем тінізації національної економіки (рис. 1.10 дисертації). Проте це не знайшло відображення у авторефераті.

Зауваження відображають власну наукову позицію опонента і не заперечують можливості існування авторського бачення шляхів вирішення задача дисертаційного дослідження.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

Наукові положення, висновки і рекомендації поданої до захисту дисертації відзначаються науковою новизною, достовірністю, є достатньо обґрунтованими, представляють авторське вирішення актуальної наукової проблеми, що має важливе практичне значення та відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Дисертаційну роботу виконано на належному науково-теоретичному рівні, текст викладено логічно, грамотно і послідовно, висновки та пропозиції аргументовано. Зміст дисертації повною мірою розкриває обрану тему дослідження і забезпечує досягнення поставленої мети. Подана до захисту дисертація відповідає пунктам 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (у поточній редакції).

Загальний висновок

Дисертація **Стрілець Вікторії Юріївни** «**Забезпечення розвитку малого підприємництва в умовах трансформації національної економіки України**», подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на актуальну тему. Отримані результати дослідження і наведені рекомендації у сукупності забезпечують розв'язання наукової проблеми ефективної державної підтримки та регуляторної політики у напрямі забезпечення розвитку малого підприємництва України. Дисертаційна робота відповідає вимогам чинної Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 «Порядок присудження наукових ступенів» (п.п. 9, 10, 12, 13, 14 у поточній редакції), а її авторка, **Стрілець Вікторія Юріївна**, заслуговує на присудження *наукового ступеня доктора економічних наук* за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

**Офіційна опонентка,
проректорка з наукової роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
Заслужена діячка науки і техніки України,
докторка економічних наук, професорка**

17. 03. 2021 р.

[Signature] **О. І. Жилінська**